

УДК 94(73)504.06«1900/1909»

Перга Т.Ю.

ПОЛІТИКА ТЕОДОРА РУЗВЕЛЬТА У СФЕРІ ЕКОЛОГІЇ: КОНСЕРВАЦІЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

У статті досліджуються засади та напрямки державної політики США з охорони природи на початку ХХ ст., яка отримала назву консервації. Визначено, що її передумовами є зростання уваги до дикої природи американських філософів, художників, письменників, науковців, які сприяли формуванню екологічної свідомості в суспільстві. Проаналізовано роль президента США Т. Рузвельта у розвитку цієї політики та її головні напрямки: створення державного земельного резерву, включаючи національні ліси та парки, збереження лісів, водних ресурсів, меліорація посушливих територій, ініціювання різних комісій, що мали провести ревізію природних ресурсів США. Розглянуто роль Наради губернаторів (1908 р.) та Національного конгресу з консервації (1909 р.) в активізації руху за консервацію природних ресурсів у США. Доведено, що президент Т. Рузвельт сформулював в американському суспільстві ідеали збереження природи, засновані на цінностях цивілізації, патріотизму та суспільної моралі, які було покладено в основу розвитку екологічної політики кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: США, Т. Рузвельт, консервація, охорона природи, екологічна політика.

У ХХІ ст. екологічна політика перетворюється на один з важливих напрямів діяльності держав. Підвищення її ефективності обумовлює звернення до досвіду тих країн світу, які досягли в цій царині значних успіхів. Особливий інтерес становлять США, які одні з перших у світі почали здійснювати державну політику охорони природи, що отримала назву консервації. Велику роль у її формуванні відіграв президент США Т. Рузвельт, адміністрація якого розробила головні ідеологічні та стратегічні засади урядових дій. Багато з них були покладені в основу розвитку екологічної політики кінця ХХ – ХХІ ст. Це актуалізує вивчення витоків консервації та головних аспектів її впровадження на початку ХХ ст., що є метою даної статті.

Наукові розвідки вітчизняних істориків приділяють цьому аспекту недостатньо уваги. Переважає думка, що екологічна політика США зародилась у 1960-х рр., що обумовлює фокус сучасних досліджень на періоді кінця ХХ – початку ХХІ ст. В американській історіографії політика консервації природних ресурсів досліджена більш детально. До того ж вона проаналізована як очевидцями подій (Дж. Мур, Г. Пінчот, Р. Лафоллет), так і сучасниками (Р. Бейтс, Дж.П. Кінней, С. Міллер, Д. Ворстер). Особлива увага приділяється ролі президента Т. Рузвельта (І. Туррелл, Д. Лунді, В.Х. Харбог, П. Катрайт, М.Р. Кенфілд), що є закономірним з огляду на його внесок у розвиток цієї політики.

Після закінчення громадянської війни у США значно зріс інтерес не лише до історії, а й до навколишнього середовища. Можливість безперешкодно подорожувати країною відкрила для американців чарівні краєвиди, захоплення

якими простежується в літературних та художніх творах другої половини XIX ст. Не буде перебільшенням сказати, що ні в одній країні світу дика природа не користувалася такою підвищеною увагою, як у американських філософів, художників та письменників. Багато в чому завдяки їм США досягли таких вражаючих успіхів у захисті природи та сприяли розвитку потужного природоохоронного руху.

Значний внесок у розвиток філософських основ та ідеології руху на захист дикої природи зробили Р. Емерсон, Г. Торо, О. Леопольд, Р. Холмс. Вони дозволили поглянути на дику природу, яка вважалось до того часу чимось непотрібним, поганим і негідним, як на моральну і вільну сутність, яку саме за це і потрібно цінувати. Також ними була оцінена неекономічна, естетична цінність дикої природи, яка прирівнювалась у правах з людиною, та обґрунтована необхідність її захисту.

Розвиток живопису сприяв пробудженню релігійних, духовних та патріотичних мотивів захисту дикої природи. Перетворення первісного американського пейзажу в національний символ є великою заслугою американських художників. У США існувала особлива національна школа художників дикої природи, яка отримала назву Школа річки Гудзон. У неї входило понад 50 пейзажистів, найбільш відомими представниками якої є Т. Коул, А. Бірштад, Ф.Е. Черч та ін. Школа річки Гудзон прославляла дику природу Америки і ставила під сумнів поняття технічного прогресу. Художники намагалися показати, що своєю святістю, незайманістю дика природа все ще залишалася еталоном і стандартом невинності та чистоти. Вони сприймали свою країну як дотик руки Бога на землі, який унаочнений у величі дикої природи. Такі чудеса природи, як Ніагарський водоспад, розумілися художниками Школи річки Гудзон як священний доказ того, що США є «Божественною країною». Картина художника А. Бірштада «Вид на Скелясті гори», який належав до Школи, висить нині у Білому Домі, символічному центрі американської нації, а картини іншого представника цієї школи – Т. Морана – виставлені у Конгресі США.

Внесок у зростання інтересу до природи зіграли й американські письменники, які змогли викликати у своїх співгромадян благоговіння, захоплення, любов і повагу до неї. За підрахунками В. Борейко, у XIX – на початку XX ст. у США працювало близько 70 письменників дикої природи [1, с. 9]. Великий вплив на формування почуттів та поглядів американців мав і Дж. Мур. Майже втративши в результаті нещасного випадку зір, він вирішив подивитися на природні чудеса Америки, для чого здійснив подорож до Йосеміту і гір Сьєрра-Невада. За її результатами Дж. Мур написав збірку статей для журналу «Сенчірі», які мали великий резонанс у суспільстві [2, р. 79]. Внаслідок експедиції в північно-західну частину штату Вайомінг фотограф В.Г. Джексон зробив знімки Йеллоустона, які демонстрували велич

цього природного комплексу. Вони були використані в боротьбі громадськості за створення Йеллоустонського національного парку.

Ці тенденції у відношенні до природи змусили передових представників американського суспільства замислитись над проблемою національної спадщини. Особливої гостроти питання набуло в останній третині XIX ст., коли в США розпочався процес монополізації промисловості. Безконтрольність корпорацій, зокрема у відношенні до довкілля, яскраво ілюструє використання в документах однієї з найбільших американських компаній з видобутку нафти – «Стандарт ойл» терміну «необмежені природні ресурси» [3, с. 30]. Крім матеріальних збитків, такий підхід завдавав і великої моральної шкоди: в суспільстві пропагувалася ідея вседозволеності, варварства, хижацького ставлення до природи. Тому боротьба за збереження дикої природи, а пізніше й усіх природних ресурсів США, була тісно пов'язана з боротьбою за обмеження діяльності корпорацій.

Науковий та політичний дискурс щодо впливу людини на довкілля відобразив існування в США різних поглядів на соціально-економічний розвиток країни. Головним питанням, довкола якого точились дискусії, було використання сировини, як необхідної умови для швидкого розвитку американської економіки та монопольних об'єднань зокрема. Прихильники розширення використання природних ресурсів обстоювали ідею співробітництва з корпораціями та проведення послідовної державної політики з метою перетворення аграрного суспільства на економічно розвинуте. Їх опоненти виступали проти активного промислового розвитку країни, за повернення США до аграрного суспільства (ці ідеї унаочнені в романі Е. Беллами «Озирнись назад»). До того ж, у США було багато людей, які не сприймали урбанізованого техногенного суспільства, віддаючи перевагу незайманій природі часів переселенців.

Відповідно, в останній третині XIX ст. у США сформувалось два підходи до розвитку природоохоронної політики. Течія консерваціоністів (від англ. «conserve» – зберігати), до якої входило багато вчених та політичних діячів, була досить популярною. Її представники виступали проти необмеженого та бездумного використання лісів, земель, рибних запасів і дичини, з метою їх раціональної експлуатації в інтересах бізнесу. Одним з найпалкіших прихильників цієї ідеї був Дж. Мур, який заснував організацію «Сьєрра клуб» та виступав за створення національної системи парків. Консерваціоністи об'єднали в своїх лавах технократів та багатьох політичних лідерів, які проторували шлях до вищих ешелонів влади і мали політичні та практичні засоби для вирішення певних природоохоронних питань. Поглядів цього напрямку дотримувались Т. Рузвельт, Г. Пінчот, Х. Беннет, сенатор Ф.Дж. Ньюлендз та інші.

Представники напрямку, які тяжіли до аграрників – так звані презерваціоністи (від англ. «preserve» – охороняти), вважали головним

завданням охорону дикої фауни. У 1905 р. вони заснували національне товариство «Одубон», яке займалося питаннями захисту птахів. Цей напрямок був вузькоспеціалізований і великого впливу на розвиток природоохоронного руху в США не мав, хоча загалом популяризував ідею охорони природи та її ресурсів [3, с. 31-32]. Домінуючою в американському суспільстві стала ідея консервації природних ресурсів, яка на початку ХХ ст. була взята політичною елітою країни в якості головного ідеологічного обґрунтування державної політики з охорони природи.

Вагомий внесок у її розвиток зробили різні товариства зоологічного, орнітологічного та натуралістичного напрямів, які створювалися у штатах. Вони друкували наукові праці та доповіді з проблем рослинного і тваринного світу, в яких доводили необхідність охорони певних видів «дикого життя». Наприклад, у 1867 р. був створений Нью-Йоркський ботанічний клуб, у 1873 р. – орнітологічний клуб у Кембриджі, у 1883 р. – американське орнітологічне об'єднання та об'єднання натуралістів східних штатів. У 1894 р. з'явилися натуралістичне об'єднання в Пенсільванії та орнітологічний клуб у Мічигані; у 1890-х рр. такі ж організації відкрились в Огайо, Філадельфії, Каліфорнії, Іллінойсі, Небрасці [4, р. 110].

У 1873 р. Ф.Б. Хот представив перед Американською асоціацією успіхів науки у Портленді (штат Мен) доповідь, в якій яскраво змалював страхітливі картини розорення лісів та переваги їх відновлення для запобігання повеней. Вона була передана Конгресу у супроводі спеціального послання президента У. Гранта. Під впливом наведених науковцем фактів у 1873-1874 рр. були прийняті федеральні закони про культуру лісництва [5, р. 132]. Діяльність таких товариств зіграла велику роль у формуванні екологічної свідомості в США наприкінці ХІХ ст. і мала безпосередній вплив на початок перших природоохоронних заходів як на рівні штатів, так і на рівні федерального уряду.

Наведені факти свідчать, що наприкінці ХІХ ст. у США сформувались передумови для розвитку державної політики з охорони довкілля: в країні активно популяризувалась велич природи, яка почала розглядатись, як національне багатство американців і багато представників суспільства прагнули її зберегти. До того ж, у 1870-1880-х рр. деякі штати почали приймати перші закони з охорони лісів від пожеж та ініціативи, спрямовані на заохочення до цієї діяльності громадян (преміювалося насадження дерев, святкувався День дерева тощо).

Початком державної політики щодо охорони природних ресурсів традиційно вважається створення у 1871 р. Комісії Сполучених Штатів Америки з риби та рибальства. У 1881 р. під керівництвом Комісара сільського господарства було організовано Бюро лісництва, яке у 1886 р. набуло статусу окремого підрозділу Департаменту сільського господарства. У 1872 р. у США був заснований перший Національний парк – Йеллоустоун. У 1896 р. до нього

додалося ще три парки: Секвойя, Йосеміт, Генерала Гранта [6, р. 117]. Наступного року США прийняли перший федеральний закон, який надавав цінним лісам статус національних [3, с. 34]. Охорона лісів, з якої почався розвиток політики захисту природи в США, поставила на порядок денний всебічний розвиток цих територій, включаючи зрошення посушливих земель. На кінець XIX ст. з цією метою була проведена їх ревізія.

Водночас ці кроки були фрагментарними і не приносили помітних результатів. Розвиток комплексної та цілеспрямованої політики щодо охорони природи тісно пов'язаний з діяльністю президента США Т. Рузвельта. Під час його перебування на посаді президента були сформовані ідеологічні засади та розроблені головні напрямки діяльності уряду в цій царині. Ця політика отримала назву консервації природних ресурсів. Хоча, як було зазначено вище, ідеї консервації поширилися в американському суспільстві ще в кінці XIX ст., на початку XX ст. вони були інституалізовані в новій державній політиці щодо довкілля.

Голова Лісової служби США Г. Пінчот таким чином охарактеризував її: «Консервація виступає проти розорення природних ресурсів, які не можуть бути відновлені, наприклад вугілля та залізна руда, ґрунти та ліси... а ще більше спирається на рівні можливості для всіх американських громадян віддати свою віру цим ресурсам, як нинішнім, так і майбутнім» [7, р. 28]. Головні принципи, що були покладені в її основу: використання природних ресурсів в інтересах існуючих поколінь, запобігання забрудненню, розробка і збереження на благо багатьох людей, а не заради наживи обмеженої купки осіб. В американській літературі традиційно підкреслюється роль Т. Рузвельта, який зробив значний внесок у її впровадження, надавши характер загальнонаціональної. Часто його називають першим «консерваціоністським» президентом. Всі американські сучасні історики та очевидці подій високо оцінюють реформи Т. Рузвельта з охорони природи. Американський історик Дж. Маурі, голова Лісової служби Г. Пінчот та сенатор Р. Лафоллет вважали, що Т. Рузвельт поклав початок світовому руху за припинення виснаження ґрунтів і збереження багатств природи для людини і це є його найбільшим досягненням [7, р. 88; 8, р. 52]. Інший американський історик Г. Прінгл вважає, що інтерес до охорони природи можна вважати частиною компанії президента проти злочинних власників величезних багатств [9, с. 61].

Т. Рузвельт зацікавився проблемами охорони природи ще до приходу в Білий дім. Перебуваючи на посаді генерал-губернатора штату Нью-Йорк, майбутній президент почав боротьбу за перебудову лісництва та його розвиток на наукових засадах. У межах штату досить вдалою була його діяльність щодо створення національного парку на березі річки Гудзон (Паллісайд парк), де розташовувались унікальні поклади діабазу. Чарівний куточок природи нещадно розграбовувався будівельними корпораціями, які використовували цей мінерал при шляхобудуванні. Т. Рузвельт підтримав ідею оголосити цей

район заповідником і створити комісію двох штатів (Нью-Йорку та Нью-Джерсі) для нагляду за ситуацією. Він навіть домігся від законодавчих зборів асигнувань у розмірі 10 тис. дол. на перші потреби цієї комісії [10, р. 34]. Пункт про необхідність охорони природних ресурсів був включений і у передвиборчу програму президента.

Під час президентства Т. Рузвельта консервація природних ресурсів стала домінуючою природоохоронною доктриною. Він оцінив їх виснаження як одну з найбільш гострих проблем, що стоять перед країною – президент був упевнений, що якщо США продовжить бездумно витрачати природні багатства, протягом кількох років вони будуть спустошені. Тому він неодноразово наголошував на необхідності розумного використання цього національного багатства, яке означало, що земля може бути використана для відпочинку, лісозаготівлі, життя диких тварин та видобутку корисних копалин доти, поки ця практика проводилася стійким чином.

У першому посланні до Конгресу значну увагу Т. Рузвельт присвятив охороні лісів, яку він розглядав, як необхідну умову підвищення економічної могутності США: «...захист лісів є засобом для збільшення і підтримки ресурсів нашої країни і галузей, які залежать від них. Збереження наших лісів є імперативом і бізнес-необхідністю. Ми прийшли, щоб ясно побачити, що все, що руйнує ліс, за винятком того, що звільняє місце для сільського господарства, ставить під загрозу наше благополуччя». Через призму охорони лісів у промові були виголошені головні напрямки природоохоронної політики, які впроваджувались протягом двох каденцій його президентства – створення державного фонду земель, національних лісів і парків, відновлення ґрунтів, охорона тварин, зрошення, рекультивация земель [11]. На початку ХХ ст. було поставлено питання про їхній взаємозв'язок.

Центральним питанням у діяльності адміністрації Т. Рузвельта став розвиток державних земель, який, крім наведених вище напрямків, включив консервацію корисних копалин і ґрунтів. Важливими складовими було визнано меліорацію та гідроенергетику. Державні землі почали розглядатись, як власність усієї нації, що захищало їх від надмірної експлуатації. Вони перебували в державному резерві і політика уряду була направлена на регулювання різних адміністративних питань.

Одним з основних напрямів консервації залишилась охорона лісів. У цій царині було проведено кілька радикальних заходів. Велике значення мало надання президенту права (за законами 1897 р. та 1900 р.) самостійно створювати фонд державних земель, чим він і скористався. До 1901 р., коли Т. Рузвельт прийшов до влади, резервний фонд державних земель становив лише 45 млн. акрів. Протягом наступних семи років у нього було включено майже 150 млн. акрів [12, р. 58-59].

Хоча у своєму посланні до Конгресу 1903 р. президент наголошував, що розуміння необхідності охорони лісів знайшло широку підтримку серед всіх

верств населення, зокрема і серед членів Конгресу [13, р. 16], його політика зустріла значний спротив. Члени Конгресу ініціювали розгляд конфліктних питань в його стінах. 19 лютого 1907 р. сенатор Ч. Фултон (штат Орегон) вніс закон, який забороняв передачу будь-яких угідь у західних штатах до державного фонду без дозволу Конгресу. Закон було передано на розгляд Комітету у справах державних земель, а Т. Рузвельт тим часом передав до державного резерву ще 32 ділянки [14, р. 60]. Саме завдяки таким рішучим діям президента державний земельний фонд на початку ХХ ст. помітно збільшився (в 3,5 рази).

Паралельно були зроблені кроки щодо вдосконалення законодавства з охорони державних земель. Головна увага приділялась розширенню контролю за їх розвитком. Згідно до закону 1905 р. всі особи, які працювали в лісових резервах та Національній службі парків США, отримали право накладати штрафи та арештовувати порушників. Закон 1908 р. проголошував, що і контролери повинні були дотримуватися встановлених норм. Водночас 10% прибутку від діяльності у національних лісах, мало використовуватись для розвитку шкіл або шляхів у межах штатів, на території яких вони розташовувались [14, р. 213]. Цим заходом уряд планував заохотити населення та підприємців до дбайливого користування лісовими ресурсами, що мало принести комерційну вигоду і державі.

Для підвищення ефективності охорони лісів Т. Рузвельт спробував реорганізувати відповідні служби. Після Американського Конгресу з лісів, що пройшов у Вашингтоні у 1905 р., Бюро лісництва було перейменовано на Лісову службу на чолі з Г. Пінчотом, яка знаходилась у складі Генеральної земельної служби Міністерства внутрішніх справ. У цьому ж році національні ліси було передано у підпорядкування Міністерства сільського господарства. Принципи діяльності служби були розроблені Г. Пінчотом, а саме: відкритість ресурсів національних лісів для регулярного використання, комплексна експлуатація, оренда державної власності [15, с. 167-168]. Ці зміни вказують на поглиблення лісоохоронної діяльності на початку ХХ ст., яка мала змінити акцент із збереження ресурсів на впровадження принципів їх наукового відновлення та розвитку.

На важливість формування в суспільстві дбайливого ставлення до лісів свідчить увага, яку Лісова служба приділяла агітаційній роботі. Кожен місяць друкувалося до 50 млн. інформаційних листівок з питань охорони лісів, які безкоштовно роздавалися населенню – сукупний бюджет цих витрат складав 6 млн. дол. на рік [16, р. 21]. Завдяки рішучості, ініціативності та мобільності керівника Бюро лісництва Г. Пінчота за порівняно короткий термін відбулись помітні зрушення в охороні лісових багатств США.

Політика охорони лісів вплинула на створення національних парків і заповідників для збереження найбільш цінних видів рослинного і тваринного світу. У 1909 р. за ініціативи Т. Рузвельта було створено 5 національних парків

у Північній та Південній Дакоті, Оклахомі, Орегоні та Колорадо. Також організовувались 4 резервації для диких тварин в Оклахомі, Арізоні, Монтані та Вашингтоні і багато резервацій для птахів у межах всієї країни [17, р. 77 - 83]. Загалом у 1903-1909 рр. з'явився 51 національний заповідник для птахів на території 17 штатів [18, р. 317]. Водночас у 1906 р. був прийнятий «Закон про збереження американських старожитностей», який дозволив президенту створювати національні пам'ятники для збереження місць особливого історичного та наукового інтересу. Це сприяло формуванню комплексного підходу до збереження національної спадщини в США, до якої були віднесені як історичні, так і природні елементи.

На початку ХХ ст. політика консервації природних ресурсів включила такі аспекти, як гідроенергетика та супутнє зрошення посушливих територій. Останній напрям на початку ХХ ст. набув стратегічного значення, особливо у західних штатах. Ще в першому посланні до Конгресу 3 грудня 1901 р. Т. Рузвельт не лише підтримав діяльність у цій сфері, а й висловився за необхідність її розширення [11]. Окрім того, президент ініціював створення комітету для підготовки Закону про меліорацію, до складу якого ввійшли сенатори та конгресмени. Після нетривалих дебатів у 1902 р. він був ухвалений. На честь найактивнішого поборника його прийняття цей документ отримав неофіційну назву Закону Ньюлендса. Він зобов'язував федеральний уряд підтримати і, в кінцевому рахунку, поставити під контроль масштабне зрошення, яке змінить ландшафт, економіку, соціальну та політичну структуру західних штатів. Програма була розрахована на 4 роки, до 1906 р. У цей період було розпочато 28 проєктів, які надали доступ до води понад 30 тис. фермам [9, р. 92]. Також у рамках Геологічної служби США створювалась Служба меліорації, яка повинна була вивчити можливість потенційних проєктів розвитку водних ресурсів у західних штатах з метою отримання доходів від продажу в них федеральних земель.

Занепокоєння станом державних земель на Заході, зокрема, пасовищ, що здавалися в оренду фермерам та приносили прибуток державній казні, спонукало адміністрацію Т. Рузвельта призначити Комісію державних земель у складі В.Е. Річардса, Ф.Х. Ньюелла та Г. Пінчота, яка повинна була підготувати доповідь про їх стан [19, р. 42].

Дослідженням проблеми мінералізації земель у США займався Інститут гірничих інженерів. Ним було розроблено кілька рекомендацій, що мали сприяти поширенню політики консервації у гірничодобувній галузі. З метою припинення неконтрольованого видобутку нафти та вугілля пропонувалося оголосити їх національним багатством США. Була висунута пропозиція здавати родовища в оренду, але під суворим контролем за їх експлуатацією. Для регулювання процесу видобування корисних копалин таким способом, який би не руйнував верхній родючий шар ґрунтів, відповідним інстанціям

рекомендувалось провести чітке розмежування між поняттями верхнього родючого шару та шаром, що містив корисні копалини [19, р. 51]. Обидві пропозиції сприяли формуванню більш чіткого уявлення щодо здійснення конкретних заходів у цій сфері, які були впроваджені за президентів США В. Тафта та В. Вільсона.

Важливо наголосити, що Т. Рузвельт надавав важливе значення створенню та роботі різних комісій, які повинні були здійснити інвентаризацію державних земель та розробити заходи з покращення їхнього розвитку. До того ж, робота комісій привертала увагу до природних ресурсів не лише можновладців, а й пересічних громадян, що сприяло зростанню екологічної свідомості та підтримці ідей консервації в суспільстві. Тому цей напрямок зайняв в урядовій політиці одне з головних місць.

14 травня 1907 р. була призначена Комісія наземних водних шляхів під головуванням сенатора Т.С. Бартона. У супровідному листі Т. Рузвельт підкреслив цінність природних водосховищ, як великих національних ресурсів, і вказав на необхідність створення прогресивного плану їхнього розвитку та контролю [20, р. 71]. Комісія повинна була зібрати необхідну інформацію в усіх штатах і підготувати на цій основі для Конгресу доповідь, яка б не лише довела необхідність заходів з консервації, а і запропонувала шляхи їх впровадження.

У жовтні 1907 р. комісія здійснила подорож річкою Міссісіпі. У лютому 1908 р. на основі ретельного дослідження стану водних артерій країни та прилеглих територій комісія підготувала доповідь. У ній були запропоновані такі принципи використання водних ресурсів країни: координація, коригування водного руху з усіма видами наземного та залізничного транспорту, необхідність урахування комерційних та перспективних потреб, співробітництво між федеральним урядом та урядами штатів. Також вказувалось на необхідність здійснення систематичного нагляду і вдосконалення водних шляхів, розвитку і використання водної енергії («білого вугілля»), важливість проведення робіт з попередження повеней та обводнення посушливих і безплідних територій. Безперечним здобутком її діяльності був висновок про зв'язок водних шляхів на материк з збездісненням районів у верхів'ях водних джерел, на основі чого комісія запропонувала розвивати співробітництво штатів у питаннях контролю за деградованими територіями. Комісія рекомендувала президенту скликати нараду губернаторів усіх штатів для детального дослідження питання про охорону водних багатств і об'єднання зусиль, які здійснювалися в цьому напрямі [21, р. 115].

Ця ідея була схвалена Т. Рузвельтом, який вирішив надати такій зустрічі більшої ваги та заручитись підтримкою консервації серед широких верств американського суспільства. Одним із задумів організації заходу стало заохочення ініціатив з консервації природних ресурсів. Президент розіслав запрошення на нараду не лише губернаторам штатів, а і багатьом суспільним

організаціям, приватним особам і представникам преси. На неї приїхали представники 34 штатів, 7 членів кабінету, 9 судів Верховного суду, члени Конгресу, представники 68 національних товариств. Спеціальними гостями зустрічі стали У.Дж. Брайян, Е. Карнегі, Дж. Хілл, Дж. Мітчелл та Е. Пінчот. Власних кореспондентів надіслали журнали «Америкен мегезін», «Сенчурі», «Кольерс Уіклі», «Еврибоді мегезін», «Індепендент», «Аутлук», «Ревью оф ревьюз», «Саксесс», «Уорлдз уорк» та інші. Серед численних організацій, які взяли участь у нараді, варто згадати Лігу бізнесменів, Національну асоціацію промисловців, Національну громадянську федерацію, Американську федерацію праці, Бюро паровозних машиністів, Братство залізничних продуктів, Братство паровозних кочегарів [22, р. 278], що вказує на представлення і тих груп суспільства, які в процесі своєї професійної діяльності впливали або потенційно могли впливати на природне середовище.

Протягом трьох днів (13-15 травня) обговорювалися можливі заходи і методи охорони лісових ресурсів, водних шляхів та рудних покладів країни. Президент Т. Рузвельт виголосив на цій нараді свою відому промову «Консервація як національний обов'язок», в якій зазначив: «...природні ресурси нашої країни знаходяться під загрозою виснаження, якщо ми допускаємо подальше продовження старих марнотратних методів їх експлуатації. Ми стали великими в матеріальному плані через щедре використання наших ресурсів, і у нас є привід для гордості... Але прийшов час, щоб дізнатися, що станеться, коли зникнуть наші ліси, вугілля, залізо, нафта і газ будуть вичерпані, а ґрунт збідніє і змиється потоками, що забруднять ріки, оголять поля і перешкоджають навігації. Ці питання не є питаннями лише наступного століття або наступного покоління... Ми повинні проявляти далекоглядність зараз, як розсудливий чоловік... ставиться до своєї власності, яка... гарантує благополуччя для нас і наших дітей» [23]. Консервацію він назвав не лише питанням матеріальним, а і фундаментальним питанням моралі. Нарада висловила рішучу підтримку доповіді Комісії внутрішніх водних шляхів, а після обміну думками прийняла рішення про створення Національної комісії з консервації природних ресурсів на чолі з Г. Пінчотом та постійно діючих комісій з консервації у 36 штатах.

У декларації, прийнятій на нараді губернаторів, знайшли відображення прогресивні погляди передових представників американського суспільства. Зокрема в ній зазначалось: «...Ми вимагаємо продовження і розширення лісової політики, яка передбачає економію і відродження наших лісових запасів, що постійно зменшуються, попередження ерозії ґрунтів, захист верхів'я річок і підтримку чистоти та судноплавства на наших річках. Ми визнаємо, що приватне володіння лісовими угіддями накладає обов'язки в інтересах всього народу, і ми вітаємо введення нових законів, які передбачають охорону і відновлення лісів, що знаходяться в приватному володінні».

Вказуючи на велике значення річок для благоустрою всього народу, резолюція зверталась безпосередньо до Конгресу з проханням негайно прийняти закони, які б передбачали «швидке покращення наших річок та охорону їх басейнів, що необхідно для користі торгівлі і захисту інтересів усього народу» [24, р. 611]. Також було поставлено питання про прийняття законів, які попередять виснаження та розграбування мінеральних багатств США – вугілля, нафти, газу.

Нарада губернаторів мала велике історичне значення. Порівняно з комісіями, які, по-перше, не затверджувались Конгресом, а по-друге, працювали у вузькоспеціалізованих напрямках, вона стала першим авторитетним зібранням людей, які мали певний політичний вплив на суспільне життя країни. У ній взяли участь сенатори, судді та члени кабінету, що свідчить про те, що хоча не всі члени Конгресу підтримували політику консервації, серед політичної еліти країни зростає зацікавленість ідеями охорони природи. Вперше в історії США були ухвалені рішення, які мали великий резонанс на національному рівні.

Одразу після наради Т. Рузвельт підібрав кандидатів у члени Національної комісії з консервації. Вона налічувала 49 чоловік, третину з яких склали політичні діячі, третину – промисловці, а третину – учені. У рамках Комісії був створений виконавчий комітет та чотири секції – водних шляхів, лісів, землі та мінералів, що відобразили головні вектори урядової природоохоронної політики. Виконавчий комітет очолював Г. Пінчот, якого без сумніву можна вважати головним натхненником та ентузіастом консервації. Хоча комісія не була затверджена Конгресом і не мала адміністративних прав, президент видав спеціальне розпорядження всім федеральним міністерствам надавати їй необхідну допомогу при збиранні інформації і здійсненні різних досліджень.

За кілька місяців роботи комісія збрала цінну інформацію про стан державних ресурсів та про експлуатацію природних багатств країни. Доповідь рекомендувала перегляд деяких законів (зокрема Закону про гомстеди та Закону про пустуючі землі) з метою припинення хижацької експлуатації посівних земель і мінеральних покладів, причому, не лише на державних землях. Однак внаслідок відмови Конгресу виділити необхідні 25 тис. дол. на роботу комісії, вона була розпущена [25, р. 231].

Зазначимо, що активність президента у питанні охорони природних багатств і контролю над експлуатацією лісів так і не знайшли в Конгресі одностайної підтримки. Заходи уряду в цій сфері підтримувались окремими сенаторами і конгресменами прогресивних поглядів. Представники консервативного табору ставились до них з ворожістю. Тому майже всі важливі комісії, що планувалось створити з різних аспектів охорони природи, не змогли отримати підтримку Конгресу і не проіснували тривалий час. Фактично їх робота обмежувалась збиранням інформації і складанням доповідей.

Вороже ставлення до новаторських ідей Т. Рузвельта щодо охорони природи особливо гостро проявилось перед самим закінченням президентського строку, під час розгляду в лютому 1908 р. у Конгресі доповіді Сільськогосподарської комісії. Ця комісія під головуванням відомого ботаніка, директора сільськогосподарського коледжу в Корнеллі Л.Дж. Бейлі була призначена Т. Рузвельтом лише в серпні 1908 р. «по гарячих слідах» консервації. Вона збрала багато інформації і підготувала доповідь про економічні та соціальні труднощі фермерів. Екологічний характер цим дослідженням надавав висновок, що покращення роботи фермерів неможливо без раціонального ставлення до довкілля. На думку Т. Рузвельта, фермер, що мав сприятливі умови для ведення своєї справи, повинен був розумно використовувати природні ресурси та більш дбайливо до них ставитися. Для підвищення ефективності роботи фермерів уряд пропонував їх співпрацю, організацію сільськогосподарських шкіл нового типу для підготовки спеціалістів, покращення зв'язку, включаючи розвиток доріг та поштових пересилок. Проте Конгрес не санкціонував для публікації та розповсюдження доповіді необхідної суми в розмірі 25 тис. дол. [26], в результаті чого корисні ідеї на довгий час лягли «під сукно».

Не дивлячись на зусилля прогресистів обох партій, «стара гвардія» республіканської партії змогла також відхилити Закон про створення постійно діючої Комісії з розвитку водних шляхів, який був внесений в Конгрес ще в кінці 1907 р. Лише через рік, внаслідок наполегливості лобіста консервації Ф.Дж. Ньюлендса вона отримала статус визнаної державою установи. Сенаторам Ф.Дж. Ньюлендсу, Р.М. Лафаллету та іншим прихильникам консервації вдалося «протягнути» постанову про її створення у вигляді додатку до Закону про покращення річок та гаваней, прийнятого Конгресом на початку травня 1909 р. Т. Рузвельт підписав його 4 травня, в день, коли він залишив посаду президента [20, р. 290].

Попри протиріччя з Конгресом, 22 січня 1909 р. Т. Рузвельт виступив ще з одним посланням, в якому, спираючись на доповідь Національної комісії з охорони природних ресурсів, наголосив на необхідності продовження заходів з консервації природних ресурсів. Пропозиції президента передбачали подальше розширення державних лісових резервів, державний контроль над пасовищами, захист від повеней полів, передачу в оренду родовищ вугілля та багато інших важливих заходів у царині охорони природних ресурсів і покращення сільського господарства [25, р. 711]. Однак зайнятися усім цим уряд вже не встиг.

Кульмінацією екологічного руху на початку ХХ ст. став Національний конгрес з питань консервації, який відбувся в грудні 1909 р. Т. Рузвельт став почесним головою цієї зустрічі. Люди різних соціальних, політичних та економічних поглядів об'єднались в одному бажанні підтримати та поширити ідеї консервації. На ньому були присутні учені, що виступали проти розорення

природних ресурсів; бізнесмени, які намагались дійти згоди і припинити руйнівну для природи конкуренцію; представники соціальної сфери, що прагнули поширити ідеї консервації на людське суспільство; жінки з різних патріотичних організацій, які прагнули таким чином боротися з притаманною багатом американцям психологією індивідуалізму. Матеріали конгресу підкреслюють важливість приватної природоохоронної діяльності, включаючи участь жінок, та енергійний громадський резонанс наради губернаторів 1908 р. [24, р. 313] Він підсумував досягнення руху за консервацію природних ресурсів у 1900-1908 рр. та засвідчив інтеграцію його ідей в суспільно-політичне життя США на початку ХХ ст. До початку Першої світової війни такі конгреси проводились у вигляді щорічних форумів для обговорення і дискусій серед державних і приватних лідерів консервації.

Таким чином, консервація природних ресурсів стала одним із пріоритетних напрямків діяльності президента Т. Рузвельта, який є одним із засновників цієї політики. Безсумнівною є його визначна роль у формуванні в американському суспільстві ідеалів збереження природи, заснованих на цінностях цивілізації, патріотизму та суспільної моралі. Хоча багато починань президента так і не були впроваджені, його діяльність заклала головні напрями майбутніх зусиль у збереженні природних ресурсів нації. Вони були розвинуті у ХХ ст. й інтегровані до сучасної екологічної політики США.

Список використаних джерел та літератури

1. Борейко В.Е. История охраны дикой природы в США / В.Е. Борейко. – К.: Київський еколого-культурний центр. – 2008. – 80 с.
2. Worster D. A Passion for Nature: The Life of John Muir / D. Worster. – Oxford University Press, 2011. – 544 p.
3. Перга Т.Ю. До питання про передумови виникнення природоохоронної політики уряду США наприкінці ХІХ ст. / Т.Ю. Перга // Питання нової та новітньої історії. Міжвідомчий науковий збірник. – 1997. – Вип. 43. – С. 29-36.
4. Bates R. Scientific societies in the United States / R. Bates. – N.Y.: Mitt Press, 1958.
5. Documents of American History / Ed. by Henry Steele Commager, - N.Y., 1945. – 648 p.
6. Historical statistics of the United States. Colonial times to 1957 / U.S.Sensus Bureau. – W., 1960. – 688 p.
7. Pinchot G. The fight for conservation / G. Pinchot. – N.Y.: Doubleday, Page&Company, 1910. – 176 p.
8. Lafollete R.M. Authobiography / R.M. Lafollete. – N.Y., 1959. – 261 p.
9. Pringle H.F. Theodore Roosevelt / H.F. Pringle. – N.Y., 1931 – 181 p.
10. Lunde D. The Naturalist: Theodore Roosevelt, A Lifetime of Exploration, and the Triumph of American Natural History / D. Lunde. – Crown, 2016. – 352 p.
11. Theodore Roosevelt. First Annual Message. December 3, 1901. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29542>
12. Kolko G. The Triumph of Conservationism. A reinterpretation of American History, 1900-1916 / G. Kolko. – N.Y., 1963.
13. Message of the President of the United States communicated to the two houses of Congress at the beginning of the second session of the fifty-eight Congress. – W., 1903. – 36 p.
14. Kinney J.P. Use and Abuse of America's National Resources Including Forest Legislation an America prior to March 4, 1789 / J.P. Kinney. – N.Y., 1972. – 404 p.

15. Miller C. Gifford Pinchot and the Making of Modern Environmentalism / C. Miller. – Washington, D.C.: Island Press, 2001. – 384 p.
16. Kinney J.P. Use and Abuse of America's Natural Resources / J.P. Kinney. – N.Y.: Cornell University, 1932. – 370 p.
17. Harbaugh W.H. Power and Responsibility: The Life and Times of Theodore Roosevelt / W.H. Harbaugh. – Farrar Straus Cudahy, 1960. – 584 p.
18. Harbaugh W.H. Theodore Roosevelt / W.H. Harbaugh. – American Political Biography Press 1997. – 542 p.
19. Otis G.S. Classification of the Public lands / G.S. Otis // United States Geological Survey. – Bulletin № 537. – W., 1913. – 197 p.
20. Cutright P. Theodore Roosevelt: The Making of a Conservationist / P. Cutright. – Urbana: University of Illinois Press, 1985. – 306 p.
21. Canfield M.R. Theodore Roosevelt in the Field / M.R. Canfield. – University of Chicago Press, 2015. – 472 p.
22. Proceedings of a Conference of Governors in the White House Washington, D.C. May 13-15, 1908. Published by authority of Congress. National Governors Assosiation. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nga.org/files/live/sites/NGA/files/pdf/1908NGAAnnualMeeting.pdf>
23. Theodore Roosevelt's "Conservation as a National Duty" Speech. American Memory. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?ammem/consrv:@field%28DOCID+@lit%28amrvvg16div19%29%29>
24. Tyrrell I. Crisis of the Wasteful Nation: Empire and Conservation in Theodore Roosevelt's America / I. Tyrell. – University of Chicago Press, 2015. – 368 p.
25. Brinkley D. The Wilderness Warrior: Theodore Roosevelt and the Crusade for America / D. Brinkley. – Harper Perennial. – 2010. – 960 p.
26. Report of Commission on agricultural research, November, 1908. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.biodiversitylibrary.org/item/63051#page/5/mode/1up>

Перга Т.Ю. Политика Теодора Рузвельта в сфере экологии: консервация природных ресурсов.

В статье исследуются основы и направления государственной политики США по охране природы в начале XX в., которая получила название консервации. Определено, что ее предпосылками является рост внимания к дикой природе американских философов, художников, писателей, ученых, что способствовало формированию экологического сознания в обществе. Проанализирована роль президента США Т. Рузвельта в развитии этой политики и ее основные аспекты: создание государственного земельного резерва, включая национальные леса и парки, сохранение лесов, водных ресурсов, мелиорация засушливых территорий, инициирование различных комиссий, которые должны провести ревизию природных ресурсов США. Рассмотрена роль Совецания губернаторов (1908 г.) и Национального конгресса по консервации (1909 г.) в активизации движения за консервацию природных ресурсов в США. Доказано, что президент Т. Рузвельт сформулировал в американском обществе идеалы сохранения природы, основанные на ценностях цивилизации, патриотизма и общественной морали, которые были положены в основу развития экологической политики конца XX – начала XXI в.

Ключевые слова: США, Т. Рузвельт, консервация, охрана природы, экологическая политика.

Perga T. Theodore Roosevelt's Policy in the Field of Ecology: Conservation Natural Resources.

The article examines the principles and directions of the state policy of the USA on the nature protection in the early XX century, which is named conservation. It was determined that its precondition is the growing attention to wildlife of American philosophers, artists, writers, scientists

who contributed to the formation of ecological consciousness in society. The article analyses the role of the USA President T. Roosevelt in development of conservation policy and its main areas: creation of public land reserve, including national forests and parks, forest conservation, water resources, reclamation of arid areas, initiating of various commissions that have to audit natural resources of the USA. The role of Governors' Meeting (1908) and the National Congress on Conservation (1909) in the activization of the movement for conservation of natural resources in the United States is considered. It is proved that President T. Roosevelt formulated the ideals of the American society on nature conservation, based on the values of civilization, patriotism and social morality, which became the basis of environmental policy in late XX – early XXI century.

Keywords: *United States, T. Roosevelt, conservation, nature conservation, environmental policy.*